

Heide [VERTELT]

www.heidevertelt.be



332

24 mei 2026

Feest in Heide in 1959 met Gaston Berghmans

Dat Gaston Berghmans ooit één van zijn eerste optredens deed in Heide hadden we al wel eens horen vertellen. Hier nu de bewijzen!



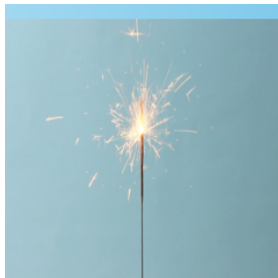
In 1959 was hij op 20 september ter gelegenheid van Heide kermis te gast in den "Open haard" bij May Dale. Gaston werd toen aangekondigd als de "beste Vlaamse parodist"

Gastvrouw May Dale beweerde toen in haar advertentie "t'beste middel om uw vacatiespleen te overwinnen, is deze avonden bijwonen". Het woord vacatiespleen vinden we niet terug, we denken aan een typefout. May Dale bedoelde mogelijk vakantiespelen!

Een parodist (zoals zij Gaston Berghmans aankondigde) is iemand die een gedicht, toneelstuk, verhaal of kunstzinnige uiting, op een



spottende manier nabootst. Hierbij worden vaak herkenbare eigenschappen van het originele uitvergroot of overdreven!



Wij kunnen er voor zorgen dat uw reclame ook in Heide wordt gelezen!

redactie@heidevertelt.be

Pinksteren bij de familie Janssens in de Achtzaligheden

Terwijl de heide aan de horizon versmelt met de opkomende zon, ontwaakt het gehucht de Achtzaligheden. In het huisje met het rieten dak van de familie Janssens is de sfeer op deze Pinkstermorgen geladen met een mengeling van vroomheid en een mysterie dat zich niet in de catechismus laat vangen. Voor de vrome Kempenaar is Pinksteren immers veel meer dan een vrije dag; het is het sluitstuk van de paastijd en de triomf van de zomer.

Pinksteren, of 'Sinksen' in de volksmond, markeert een cruciaal moment in het kerkelijk jaar. Precies vijftig dagen na Pasen vieren de gelovigen de nederdaling van de Heilige Geest. Volgens de Schrift zaten de apostelen angstig bijeen toen er plots een gedruis als van een geweldige windvlaag klonk en er vurige tongen op hun hoofden verschenen. Ze werden vervuld van wijsheid en konden plots alle talen spreken. Voor een dagloner als Adriaan Janssens, die zijn leven sleet op de schrale zandgrond van de Kempen, was dit verhaal van goddelijke bezieling de enige hoop in een verder hard en sober bestaan.

De berkentakken

De vooravond van het feest stond in het teken van bescherming. Cornelia, de drijvende kracht achter het huishouden, had die middag jonge berkentakken gesneden. Terwijl de kinderen toekeken, bevestigde ze het groen boven de stal en de voordeur. *"Hangen ze recht, Cornelia?"* vroeg grootmoeder Anna Catharina vanuit haar vertrouwde hoek bij de haard. De oude vrouw, weduwe van Frans Janssens, was de levende kroniek van de familie. Haar stem kraakte als droog hout. *"De Pinksterwind zoekt elk gaatje. De kerk zegt dat de Geest als een windvlaag komt, maar de heide weet dat die wind ook de geesten van de voorouders kan meebrengen."* Cornelia knikte terwijl ze haar handen afveegde aan haar schort. *"De pastoor zegt dat de Geest ons verlicht, moeder. Maar ik heb voor de zekerheid toch een extra kruisje geslagen boven de stal. De overgang van de lente naar de zomer is een gevaarlijke tijd voor het vee."*

Het verhaal van de Pinksterbruid

Toen de avond viel en de oliekaars werd aangestoken, schoven de kinderen dicht bij hun grootmoeder. Ze wisten dat zij verhalen kende die niet in de bijbel stonden. *"Luister goed,"* begon grootmoeder, terwijl ze haar sjaal strakker trok. *"Toen ik nog een jonge meid was, net als jij, Anna, woonde er een boer hier die niet geloofde in de kracht van de Pinksternacht. Hij liet zijn ossen buiten staan en ging zelf op pad om te stropen. Maar toen de Pinksterwind opstak, zag hij geen wild. Hij zag een Witte Dame, de ware Pinksterbruid, die boven de vennen danste. Ze was bleek als de maan en droeg een krans van brandende boterbloemen. De boer wilde haar grijpen, hopen op het goud dat zij zou brengen. Maar de wind draaide en sloeg in zijn gezicht. De volgende ochtend vonden ze hem, dwalend op de heide. Hij was zijn spraak kwijt. De Geest geeft talen aan wie zuiver is, maar neemt de stem af van wie hebzuchtig is. Let dus op de wind vannacht, kinderen. Hij brengt niet alleen verkoeling, hij brengt de waarheid."*



Een nachtelijke fluistering

Voor de jonge Anna bleven de woorden van haar grootmoeder nazinderen. Terwijl haar broers diep sliepen, sloop zij in de vroege uren naar buiten. In de Kempen geloofde men dat wie op Pinkstermorgen voor zonsopgang buiten was, de zon drie vreugdesprongen kon zien maken.

"Anna?" klonk een zachte stem achter haar. Het was Joanna, die haar bij de mouw greep. *"Wat doe je? Je weet wat grootmoeder heeft verteld. Wil je eindigen als die stomme boer?"*

"Ik wil het zien, zus," fluisterde Anna terug. *"Ik wil weten of de wind echt namen noemt zoals de Geest dat deed bij de apostelen. Hoor je dat geritsel in de brem?"*

Buiten was de heide gehuld in een zilveren gloed. De wind die opstak, was geen storm, maar een levende adem. Anna meende in de verte een witte schim te zien, een gestalte van mist en bloemen die even naar haar zwaaide voordat de eerste zonnestraal de horizon raakte.



De les van vader

Aan de ontbijttafel de volgende ochtend was de sfeer bedrukt. Adriaan, die als dagloner altijd als eerste wakker was, keek Anna langdurig aan boven zijn dampende kom pap. Hij had de voetstappen in het zand gezien. *"Gij zijt buiten geweest,"* zei hij, zijn stem zwaar en ernstig. Anna boog haar hoofd en durfde haar vader niet aan te kijken. *"De wind riep me, vader. Het was... alsof de heide zelf een taal sprak die ik bijna kon verstaan."* Adriaan legde zijn grote, eeltige hand op de hare. Een zeldzaam gebaar van tederheid in een gezin waar hard werken de norm was. *"Luister goed, mijn kind. Pinksteren brengt ons de Geest om elkaar te begrijpen, zo zegt de pastoor. Maar de heide heeft haar eigen wetten. Niet alles wat de wind brengt, is om vast te houden. Sommige dingen moet je laten waaien, anders nemen ze je hart mee naar plaatsen waar je niet meer terugkomt. Wij Janssens horen hier, bij de grond en bij elkaar."*

De hoogmis

Terwijl de klokken van Kalmthout over de velden galmden, maakte het gezin zich klaar. De zwarte jassen werden geborsteld, de witte kappen gesteven. De wandeling naar de kerk was een processie op zich. De kerk was getooid in het rood, de kleur van het vuur en de bezieling. In de kerk sprak de pastoor over hoe de Heilige Geest de apostelen verenigde. Maar voor de familie Janssens uit de Achtzaligheden zat de eenheid niet alleen in de woorden van de priester. Het zat in het gedeelde geheim van de nacht, in de berkentakken boven de deur en in de wetenschap dat zij, ondanks de armoede, deel uitmaakten van een groter, mystiek geheel. Na de vroomheid in de kerk was het tijd voor de volksaard om de bovenhand te krijgen. In Kalmthout betekende "na de hoogmis" een explosie van sociale activiteit. Pinksteren was namelijk een van de zeldzame momenten waarop de boeren en dagloners hun zware werk echt neerlegden.

De kermis en het feest

Zodra de zware deuren van de kerk na de hoogmis openzwaaiden en de mensen de kerk uitliepen veranderde de vroomheid in uitbundigheid. De kermis, de Sinksenfoor, lokte met het geluid van de trekzak

en de geur van wafels. *"Vader, mogen we naar de paardenmolen?"* smeekte Ludo, terwijl hij naar de kleurrijke draaimolen wees die door een geduldig paard werd voortgetrokken.

Adriaan tastte in de zak van zijn zondagse broek en haalde er een paar koperen munten uit. *"Vooruit dan,"* zei hij met een zeldzame glimlach. *"Maar zorg dat ge voor het donker thuis zijt. De Heilige Geest mag dan over de wereld waaien, de kermisgeest brengt soms meer kattenkwaad dan zegen."*

In de herberg dronk Adriaan een glas jenever met zijn makkers, terwijl de jonge Gerard en Frans zich waagden aan het mastklimmen op het dorpsplein. Thuis in de Achtzaligheden wachtte de beloning: Cornelia had echte Kempense vlaaien gebakken, een luxe die alleen voor de hoogdagen was weggelegd. Cornelia schonk de koffie in en keek naar haar dochters. *"Laat ze maar vieren, moeder. Vandaag is de heide van ons en is de hemel even dichtbij."*



Pinksterdrie: de vrouwen aan de macht

Zelfs op de dinsdag, Pinksterdrie, hield de magie stand. Terwijl de mannen weer langzaam naar het veld trokken, kwamen de vrouwen van het gehucht bij elkaar. *"Is er nog vlaai, Cornelia?"* vroeg een buurvrouw die lachend de drempel overstapte. *"Genoeg voor heel de Achtzaligheden,"* antwoordde Cornelia monter. *"Vandaag werken we niet met onze handen, maar met onze tongen. Dat is ook een beetje de gave van Pinksteren, nietwaar?"* De vrouwen proostten met een klein glaasje elixer op de goede afloop van het feest. De Pinksterwind was gaan liggen, maar de warmte van de gemeenschap zou de familie Janssens door de komende werkweken op de heide dragen.

(Bijdrage van Wim Kuyps)

Sinksen kermis!

Vandaag zal het bijzonder druk zijn op het Kerkeneind, de Straatfeesten en de Pinkstermarkt brengen traditiegetrouw heel wat mensen op de been. In het artikel van onze medewerker Wim Kuyps wordt verwezen naar de kermis rondom de kerk die er al heel lang was op het Kerkeneind! In die jaren was er de kerk van den Heuvel nog niet, de mensen van de Acht Zaligheden werden verwezen naar de kerk van Kalmthout-centrum om hun plichten na te komen.

Toen de Straatfeesten van start gingen in 1977, zij het kleinschaliger dan nu, werd er gekozen om de datum van *"Kerkeneind-kermis"* in ere te houden. Zelf herinner in mij nog dat er tijdens het Pinksterweekend enkele kramen rondom de kerk stonden. Ik spreek dan over eind '50'er jaren. Veel kermis was er niet meer maar toch zijn er herinneringen die me hieraan doen denken.

Rond Kerkeneind kermis vonden wij nog een artikel in Calmpthoutania uitgave 1954/1955. Het gaat over een Kalmthoutse volksfiguur uit de Acht Zaligheden die ook op de kermis actief was. Lees maar even mee:

""Jaen Merel bedelde en deed voornamelijk 's Zaterdags zijn ronde; de jonge snaken wisten hem altijd te vinden; bij iedere trek aan zijn „monica" riepen zij spottend achterna: 'n duit, 'n duit, 'n duit . . . , doelende

niet alleen op het eentonig en piepachtig geluid van zijn trekspelleken, maar ook op de aalmoes die hij meestal ontving. Met kermis stond Jaan op de dorpsfoor met een „keskenschiet”, d.i. 'n paar brandende oliepitjes in een kasje geplaatst; die pitjes moesten door de liefhebbers met een karabijn uitgeschoten worden; wie daarin gelukte, ontving naar keus noten of sigaren, slechte sigaren natuurlijk; in de volksmond heet men ze daarom „sigaren van keskeschiet”. Hier ook had Jaan af te rekenen met de straatbengels, die geen gelegenheid lieten voorbijgaan om Jaan te plagen, ze vonden het plezant de oliepitjes uit te blazen. En zo legden zij het er altijd op aan, om Jaan op zijn paard te krijgen. Doch niettegenstaande dit alles leefde Jaan gelukkig en genoot hij de algemene achting van de gemeentenaren. Hij werd geboren te Kalmthout op 3 Mei 1854 en stierf er op 8 December 1898; in zijn overlijdensakte staat hij opgegeven als reizend straatmuzikant, zijn woonplaats: Jubiléstraat 189 B. Jaan Merel was een plaatselijke figuur, die nimmer verdween uit het geheugen van alwie hem gekend heeft.””

(Louis)



We hadden al eerder een Kalmthouts lied!



Onze aandachtige lezer Jan Franken wees ons erop dat er al eerder een liedje werd uitgeroepen tot Kalmthouts volkslied. Dit gebeurde in 2014 tijdens de gemeentelijke nieuwjaarsreceptie op het Kerken-eind. Meteen ging er een lichtje branden op onze redactie en werd het lied *“hedde gij de heide al gezien”* in herinnering gebracht!

Initiatiefnemer toen was Peter Van Gucht, hij schreef de tekst in 2013. Deze Brasschaatenaar was naast muzikant ook scenarist bij de studio

Vandersteen. Hij had het liedje speciaal geschreven om te brengen tijdens de vernissage van *“100 jaar Vandersteen”*. Hij moest toen spreekster Brigitte Vandenbergh voorstellen, de voorzitter van de VVV Toerisme Kalmthout. Het liedje was de toen aanwezige afgevaardigden van de gemeente Kalmthout zo welgevalen dat zij Peter vroeger om het lied aan de Kalmthoutenaren te komen voorstellen tijdens de daaropvolgende nieuwjaarsreceptie. Die dag in 2014 bracht Peter er het liedje met zijn band *“Zoek & De Reizigers”*. Ook Soe Snuki, die ook een band heeft met Heide, bracht het liedje ook al eens tijdens één van haar theatervoorstellingen.

Heilig Hartbeeld van Kalmthout (1925)

Om de oorsprong van het beeld te begrijpen, moeten we terug naar de turbulente jaren direct na de Eerste Wereldoorlog. Vlaanderen probeerde op te krabbelen uit de verwoesting, en in die sfeer van herstel en verwerking kende de devotie tot het Heilig Hart van Jezus een ongekennde bloei. Parochies zochten troost en hoop, en overal in het land verrezen monumenten om deze toewijding te bezegelen. In Kalmthout werd ook het initiatief genomen om een dergelijk monument op te richten. Men trok hiervoor de Antwerpse beeldhouwer Louis Jacobius aan. Jacobius was geen onbekende in de regio; hij had kort

daarvoor al soortgelijke, monumentale Heilig Hartbeelden ontworpen voor onder andere Morsel en Brasschaat.

Oude krantenarchieven brachten de ware tijdlijn aan het licht: de plechtige inhuldiging vond plaats in juli 1925 tijdens een groots opgezette Heilig Hartfeest.

De toenmalige pers sprak van "*grote deelneming der omliggende dorpen*". Heel Kalmthout liep uit om te zien hoe de gemeente officieel werd toegewijd. Jacobius had Christus uitgebeeld als de "*man van smarten en liefde*", met een milde doch lijdzame blik en wijd uitgestrekte armen.

Een wijkend dorpsgezicht

De fysieke plek van het beeld veranderde door de jaren heen. Oorspronkelijk stond het monument uiterst prominent en vrij op het centrale plein links van de kerk, omgeven door een keurig, laag afgezet bloemenperk. Het vormde het absolute brandpunt van het Kerkeneind.

In de loop van de 20e eeuw eiste het moderne verkeer echter zijn tol. Bij aanleg van de parking werd het monument rechts van de kerk geplaatst. Hoewel het daardoor iets van zijn oorspronkelijke, centrale dominantie verloor, staat het er vandaag de dag nog altijd bij als een sereen baken van herinnering: een monument dat in 1925 begon als symbool van troost en vroomheid en later het eeuwige eerbetoon werd aan de oorlogsslachtoffers.

(Bijdrage van Wim Kuyps)

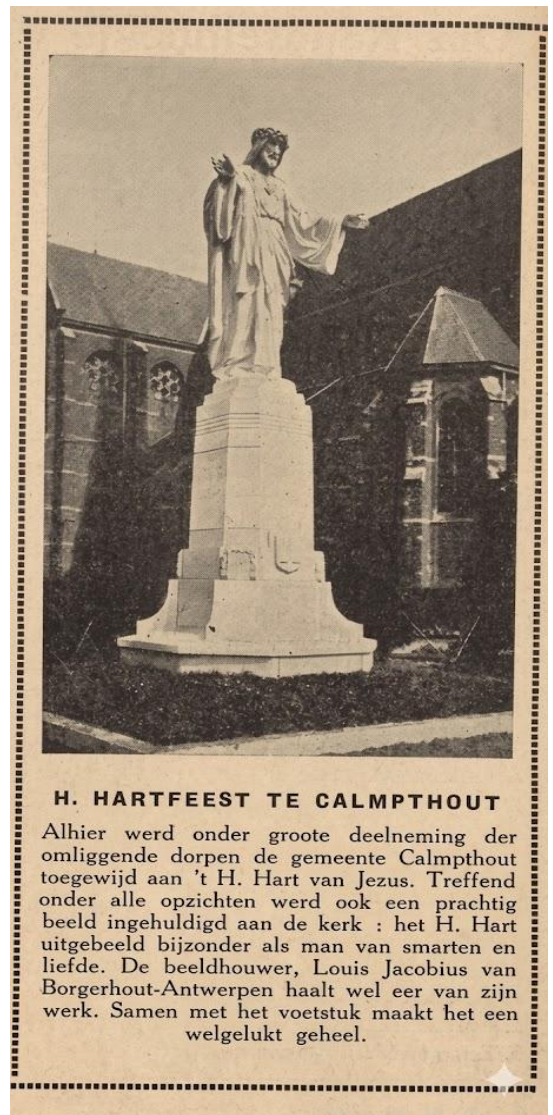


Foto en tekst uit het weekblad 'Ons Volk' van 5 juli 1925



(De twee foto's die we hierbij afdrukken geven in de eerste plaats weer waar het beeld aanvankelijk werd geplaatst. Op de tweede foto zien we de ware volkstoeloop die er was bij het inhuldigen van het beeld)

Buurtkoffie in Dennendael

Op dinsdag 26 mei om 14.00 uur komt Rob van Bauwel naar het Ernest Albert Kunsthuis om er te vertellen hoe in het Arboretum van Kalmthout planten worden gesnoeid. Het belooft weer een interessante uiteenzetting te worden. De drankjes zullen klaar staan en iedereen is van harte welkom!



Overlijden



In Beukenhof overleed op 13 mei Mariette Verbaendert. Mariette werd geboren in Kalmthout op 13 juni 1931 en was de weduwe van Gerard Heymans. Van haar werd op vrijdag 22 mei afscheid genomen in het uitvaartcentrum Hofmans. Zij rust in vrede.

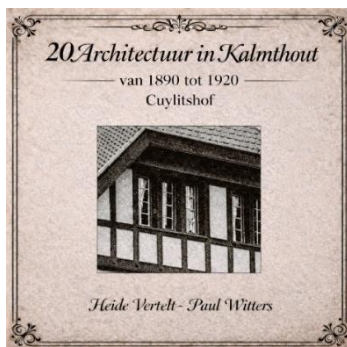
Wilsverklaring regelen!

De Ouderenadviesraad van de gemeente Kalmthout organiseert op donderdag 4 juni om 14u een infovergadering met als thema "*voorafgaande wilsverklaring*". Gastspreker is Chris Celis, gespecialiseerd in gezondheidsrecht en gezondheidsethiek. De infovergadering gaat door in het LDC De Groten Uitleg (gemeentehuis).



Tijdens de infovergadering zal Chris Celis, voormalig notaris de verschillende soorten wilsverklaringen op een heldere wijze toelichten. Praten over zorgplanning en het levenseinde is niet altijd eenvoudig, maar een goede voorbereiding helpt om zelf de regie over de zorg en wensen te behouden. Bovendien biedt het ook rust aan jouw naasten, zij weten wat voor jou belangrijk is en kunnen hier samen met de artsen rekening mee houden. Bedoeling is dat de aanwezigen na deze voordracht meer inzicht krijgen rond dit belangrijk thema.

De deelname is gratis, je moet **voor 2 juni** wel even inschrijven: via mail naar ouderen@kalmthout.be of via telefoon: 03 376 44 30. Plaatsen zijn beperkt.



20. Cuylitshof

Omschrijving: Cuylitshof
Gebouwd in 1928 door Albert Wanghe
Albert Wanghe geeft de naam Mastenhof
In 1931 gekocht met gelden van legaat Cuylits
Uit erkentelijkheid nieuwe naam Cuylitshof
Putsesteenweg 38

Wat was Cuylitshof historisch?

1. Van privélandhuis naar “rustkuur/openlucht-herstellingsoord”

- In het interbellum ontstonden in en rond Kalmthout-Heide meerdere initiatieven rond gezonde buitenlucht (openluchtclassen, herstellingsoorden, vakantiehuizen), vooral gericht op kinderen uit de stad. In die logica past Cuylitshof perfect.
- Een Antwerpse zorg-historische schets noemt Cuylitshof expliciet als herstellingsoord voor (zieke) kinderen uit Antwerpen (met jaartal 1933 in die context genoemd).
- Een arrest van de Raad voor Vergunningsbetwistingen (2019) bevestigt het sociale gebruik: het domein was bekend als “domein Cuylitshof” en tot de jaren '70 was er in de villa een tehuis voor kinderen gevestigd. Samengevat: Cuylitshof kadert in de bredere 20e-eeuwse beweging waarin “heide, dennen en zon” werden gezien als een soort therapie—zeker voor kinderen die herstelden van ziekte of verzwakking.



2. Later gebruik: horeca, en ruimtelijke druk

- Datzelfde arrest zegt ook dat Cuylitshof nadien als restaurant gebruikt werd.
- In 2002 werd een negatief stedenbouwkundig attest gegeven voor een project met een appartementsgebouw; opvallend: de overheid vond sloop van Cuylitshof als “belangrijk bouwkundig erfgoed” niet wenselijk.
- Verder: in 2003 zijn aan de straatzijde al twee bouwpercelen afgesplitst (verkaveling), wat mee verklaart waarom het domein vandaag minder “landgoedgevoel” kan hebben dan vroeger.

3. Culturele invulling (minstens jaren 1980)

Cuylitshof dook ook op als recreatie- en cultuurplek: een publicatie in *Vlaanderen. Kunsttijdschrift* vermeldt dat het Cuylitshof Mecenaat er in 1988 een beeldhouwerssymposium organiseerde op het “recreatiedomein Cuylitshof”.

Architectuur: hoe zag het eruit, en waarom zo?

Omdat “Cuylitshof” zowel naar de villa als (op oude kaarten) naar de openlucht-infrastructuur lijkt te verwijzen, is het handig om het in twee lagen te bekijken:

A: De villa/hoofdbebouwing: interbellum-landhuis met “cottage”-allure

- Lokale heemkundige informatie beschrijft Cuylitshof als een landhuis in typisch (Engels) cottagestijl (interbellum): pittoreske, huiselijke architectuur die populair was in villawijken rond Heide-Kalmthout.
- Die stijl betekent in de praktijk meestal: asymmetrische volumes, steile dakvlakken, erkers/veranda's, gecombineerd met traditionele materialen (baksteen, natuursteenaccenten, houtwerk).

Waarom die stijl hier logisch is

- Kalmthout-Heide ontwikkelde zich als “gezondheids- en vakantie­landschap”: villabouw die “bos­lucht & ontspanning” uitstraalt, paste bij het imago én bij de doelgroep (gasten, kuurgangers, instellingen).



B: De openlucht-/rustkuurarchitectuur: licht, lucht, langgerekte paviljoenen

De oude prentkaarten zijn hier heel veelzeggend:

- Op de kaart “Rustkuur openlucht” zie je een lang, laag gebouw met veel gevelopeningen en een buitenzone met stoelen/ligbedden: typisch voor openluchtkuren (maximaal buiten verblijven, beschut maar in de lucht).
- Ook het interieurbeeld “Eetzaal” toont een eenvoudige, functionele ruimte met stevige tafels/stoelen: dit ondersteunt het beeld van een collectieve voorziening (tehuis / vakantieoord), niet enkel een privéwoning.
- De “waschplaats” wijst op infrastructuur voor groepen (hygiënevoorzieningen), opnieuw passend bij een instelling.



4. Architecturale logica achter openluchtgebouwen

- Veel glas/ramen en langgerekte plattegronden maximaliseren daglicht, ventilatie en zicht op groen.
- Lage volumes met directe buitentoegang maken het eenvoudig om kinderen in groepen naar buiten te laten gaan.
- De buitenruimte (zand/dennenbos) is geen decor maar onderdeel van het “therapeutisch programma”.

Wat weten we zeker, wat is interpretatie?

- Locatie/domein: Putsesteenweg 38, Kalmthout wordt expliciet genoemd in meerdere publicaties.
- Functie: tehuis voor kinderen tot de jaren '70, later restaurant.
- Erfgoedwaarde in ruimtelijke afwegingen: sloop “niet wenselijk” als belangrijk bouwkundig erfgoed (2002-casus, aangehaald in 2019-arrest).
- Cuytshof in de context van Antwerpse gezondheidszorg en herstellingsoorden.

Door het oorspronkelijke domein vooraan te verkavelen voor moderne villabouw heeft het totaaluitzicht van het voor Kalmthout Cuytshof ongetwijfeld sterk aan charme ingeboet. Spijtig voor dit stukje Kalmthouts cultureel erfgoed. Het is echter niet de enige culturele doodzonde van onze Kalmthoutenaar.

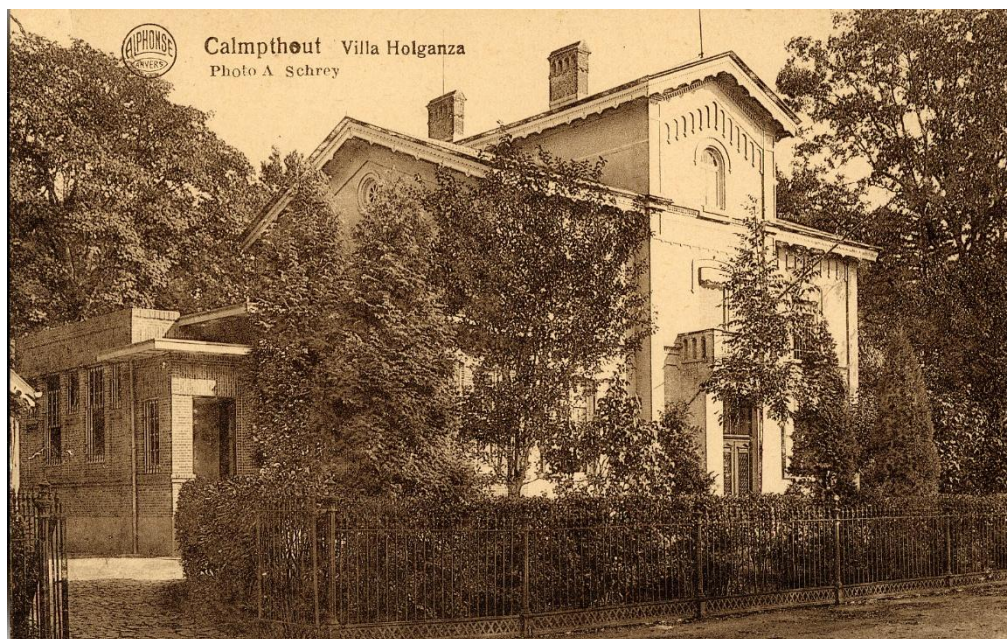
Met deze bijdrage sluiten we het hoofdstuk 'I 1890 – 1920: Fin de siècle'. Een tocht door en in 20 gebouwen, daterend uit deze periode.

We maken ons klaar om aan onze tweede wandeling te beginnen en daarvoor duiken we in de periode deel 'II 1920 – 1940: Modernisme/ Interbellum'

Vanaf volgende week in Heide Vertelt n° 333

(bijdrage van Paul Witters)

Uit de oude doos



Wie interesse heeft kan vandaag een bezoek brengen aan de villa Holganza op de Kapellensteenweg. Projectontwikkelaar Wannes Kuyps zet de deuren vandaag open van het gebouw en het bijhorende park voor de bezoekers tijdens de Pinksterfeesten. Naast villa Holganza kocht de projectontwikkelaar ook het woonhuis van veearts Van den Bergh, en het achterliggende park, aan.

Het gaat beslist de moeite zijn om het park te bezoeken en meteen kennis te maken met het project dat Wannes Kuyps wil ontwikkelen in deze parkzone.

*Heide vertelt is een uitgave van
de VZW Heide vertelt.
Redactie: Heidestatiestraat 58/1
2920 Kalmthout
0477/22.24.81
www.heidevertelt.be*

